

УДК 781.7:378.147.091.3:004.9

DOI: <https://doi.org/10.34064/khnum1-79.10>**Жалейко Дар'я Миколаївна**

Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського,

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри інтерпретології та аналізу музики,

завідувач Навчальної лабораторії фольклору

e-mail: lorindarina@gmail.com; ORCID iD: 0000-0003-3362-2044**Діяльність Навчальної лабораторії фольклору
ХНУМ імені І. П. Котляревського в контексті синергії та
модернізації дидактичних моделей етномузикологічної освіти**

У статті актуалізовано проблему адаптації методології етномузикологічної освіти до викликів цифрової епохи. Метою дослідження є висвітлення динаміки дидактичних моделей, реалізація яких уможливорюється діяльністю Навчальної лабораторії фольклору ХНУМ імені І. П. Котляревського. Наукову новизну результатів розвідки становить характеристика дидактичних моделей (інформаційно-рецептивної, праксеологічної, проблемно-евристичної, персоніфікованої) в їх кореляції з ресурсами підрозділу та обґрунтування методичного потенціалу проєкту «Від коріння до хмари: цифрова репрезентація архівних матеріалів Навчальної лабораторії фольклору ХНУМ імені І. П. Котляревського» (2024–2025 рр.). Наголошено, що діджиталізація архіву лабораторії в умовах війни є стратегічним імперативом збереження її фондів та модернізації навчального процесу. Підсумовано, що проєктне навчання та модель мотиваційної стратегії ARCS персоналізують траєкторію фахової підготовки здобувачів вищої освіти в аксіологічному вимірі.

Ключові слова: етномузикологічна освіта; навчальна лабораторія фольклору; ХНУМ імені І. П. Котляревського; дидактичні моделі; діджиталізація архіву; проєктно-орієнтоване навчання; проєкт «Від коріння до хмари: цифрова репрезентація архівних матеріалів Навчальної лабораторії фольклору ХНУМ імені І. П. Котляревського»; дидактичне середовище; трансформація освіти; вітальність фольклорної спадщини Слобожанщини.

© Видавець ХНУМ імені І. П. Котляревського, 2026.

Це стаття відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-SA 4.0.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Постановка проблеми.

Навчальна лабораторія фольклору Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського, яка розпочала свою історію з Кабінету музичного фольклору (1947 р.), набула академічної суб'єктності як автономний підрозділ Університету внаслідок тривалого становлення. Нині це інституційний осередок, покликаний досліджувати культурну спадщину Слобожанщини та плекати вітальність її етномузичної традиції. Діяльність лабораторії базується на тріаді засадничих функцій – навчальній, дослідницькій та архівній, що органічно корелюють із її виховним і просвітницьким векторами.

Водночас пріоритетним напрямом роботи підрозділу є активне залучення його до навчального процесу, що детермінує концептуалізацію зібраних за роки існування лабораторії архівних матеріалів у цифровому просторі. Головна дидактична цінність цього ресурсу полягає в репрезентації зразків автентичного / «живого» фольклору, здобутого в польових умовах. Архівний фонд лабораторії складається з першоджерел (*raw data*) – від рукописів до аудіоматеріалів, які були зафіксовані викладачами й студентами під час фольклорних експедицій. Постаючи як фундаментальне джерело високоякісного ілюстративного матеріалу для навчальних дисциплін «Музичний фольклор» та «Етномузикологія», архів лабораторії уможливорює емпіричне пізнання автентики, забезпечуючи необхідне методичне підґрунтя для формування фахових компетентностей здобувачів освіти. Це засвідчує, що навчально-допоміжна робота лабораторії сприяє реалізації дидактичної стратегії, сформульованої в першій половині ХХ століття К. Квіткою, який стверджував, що «...не так теоретичний, як практичний бік (звукові ілюстрації) є основною подією в лекціях, до високої якості якої мають докладатися найбільші зусилля» (цит. за Сторожук, 1998: 50).

Цифрова трансформація університетів сьогодні – це не просто впровадження відповідних технологій, а побудова прогресивної моделі навчання на основі інтерактивного контенту. Створення навчальних ресурсів та розвиток сервісів для їх трансляції через онлайн-

платформи є пріоритетним напрямом сучасної освіти, що зумовлює високий попит практичних розробок у цій сфері, вектор яких спрямований на формування когнітивного ресурсу знань.

Методологічна парадигма вітчизняної етномузикології перебуває на етапі суттєвого переосмислення, оскільки ІКТ сприяють швидкому доступу до верифікованих та структурованих матеріалів архівів, фольклорних колекцій. За таких умов освітній процес еволюціонує: від простого збору «сирих» та *фіксації* нових даних до глибинного аналізу існуючих цифрових репозитаріїв. Водночас поява нових навчальних українських вебресурсів із архівними етнографічними матеріалами може сприяти безпеці та стійкості (безперервності) освітнього процесу в умовах екзистенційних викликів, спричинених широкомасштабним вторгненням російської федерації.

Попри значний науковий доробок, теоретико-методичні засади викладання музичного фольклору потребують подальшої актуалізації та нових ракурсів осмислення в сучасному мистецтвознавчому дискурсі. У контексті процесу цифрової трансформації актуалізувалася потреба в проектуванні інформаційно-освітнього середовища, що слугувало б дидактичним підґрунтям дисциплін фольклористичного циклу, які базуються на методологічних принципах Харківської етномузикознавчої школи. Цифровий проєкт «Від коріння до хмари: цифрова репрезентація архівних матеріалів Навчальної лабораторії фольклору ХНУМ імені І. П. Котляревського» здійснено у 2025 році на вебресурсі структурного підрозділу згідно з дидактичною концепцією. Мережевий ресурс став відповіддю на потребу збереження, популяризації, осмислення фольклорної спадщини Слобожанщини, зокрема – вивчення здобувачами вищої освіти жанрів музичного фольклору у традиційному виконанні. Функціонування проєкту як динамічного освітнього середовища забезпечило необхідну емпіричну базу для набуття навичок транскрибування аудіозаписів, а також опанування методів жанрової атрибуції, верифікації, контекстуалізації та комплексного аналізу фольклорних творів. Важливим складником стало

також впровадження методів мотивації, що сприяє *інтенсифікації освітнього процесу*.

Організація ефективного навчання в цифровому форматі вимагає застосування науково обґрунтованих методологічних підходів. Модель ARCS (*Attention, Relevance, Confidence, Satisfaction*) Дж. Келлера (Keller, 1987) є однією з найбільш визнаних дидактичних концепцій для забезпечення сталої мотивації та наполегливості. Використання мультимедіа, анімації та відео сприяє активації сприйняття інформації, що позитивно впливає на загальну залученість та мотивацію здобувачів освіти. Аналітична розшифровка (транскрипція) є фундаментальним елементом етномузикологічного дослідження. Практичне впровадження методу аналітичної розшифровки відбувається під час виконання здобувачами вищої освіти завдань з навчальної дисципліни «Етномузикологія» та застосування цифрових матеріалів вебсайту: аудіозбірань, таблиць метаданих, відеоматеріалів. Аналіз отриманих результатів, що спирається на інформаційні джерела, контекстуальний опис та етнографічні дані цифрового проєкту, стимулює розвиток критичного мислення у здобувачів вищої освіти.

Отже, органічна конвергенція традицій Харківської фольклористичної школи та сучасних хмарних технологій дозволяє реалізувати комплексну методику формування професійних навичок у здобувачів вищої освіти, забезпечуючи вітальність фольклорної спадщини Слобожанщини. Діджиталізація архівних фондів навчальної лабораторії фольклору виконує подвійну місію: вона не лише превентує втрату та руйнацію записів унікальних зразків народнопісенної та інструментальної традиції, а й докорінно змінює їхній онтологічний статус.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за темою. Перш за все зазначимо, що фундаментальні принципи використання музично-ілюстративного матеріалу в етномузикологічній освіті закладено у класичних працях К. Квітки (Квітка, 1925). Дослідниця А. Сторожук наголошує на неперехідній актуальності методичної спадщини К. Квітки, чії принципи історизму, порівняльного аналізу народної музики та використання проблемно-пошукових методів навчання

є фундаментом сучасної етномузикознавчої дидактики (Сторожук, 2024). Н. Супрун (1993) реконструювала педагогічну концепцію Г. Хоткевича (за *рукописом 1930 року*), розкривши його новаторський підхід до викладання музичного фольклору як синтезу теоретичних студій та практичного опанування автентичного виконавства. Проблематику системності та наступності у викладанні музично-етнографічних дисциплін на всіх освітніх рівнях («школа – училище – виш») висвітлено у працях Б. Луканюка (Луканюк, 2008). Учений обґрунтував необхідність комплексного підходу до навчання та запропонував його ступеневу модель для оптимізації (усунення змістових повторів) курсів. Т. Белінська (2017) у своїй монографії здійснила ґрунтовний аналіз історичного становлення змісту музично-фольклористичних дисциплін та методологічних засад фахової підготовки у вищій мистецькій освіті України. Функціонування лабораторії в статусі осередку збереження традиційної культури Слобожанщини, зокрема як транслятора ціннісних орієнтирів студентства, висвітлено в науковій праці І. Романюк (2017). В. Сінельнікова та І. Сінельніков (2019) у своєму дослідженні розглядають підготовку фахівців-фольклористів як чинник збереження національної ідентичності та визначають пріоритетні завдання сучасної етномузикологічної освіти. Комплексний аналіз розвитку вітчизняної етномузикології протягом трьох десятиліть від моменту відновлення української державності (1991–2021), зокрема діяльності наукових осередків та сучасного стану етномузичної педагогіки, здійснено у науковій розвідці І. Довгалюк та Л. Добрянської (Довгалюк & Добрянська, 2021). У статті Л. Новикової та Д. Жалейко досліджено роль Харківської фольклористичної школи в інституціалізації етномузикознавства, розкрито сутність медіатизації архівних фондів лабораторії фольклору ХНУМ як «резервуару» наукової спадщини, «...культурної пам'яті <...> в її екзистенційному вимірі» (Новикова & Жалейко, 2024: 224). О. Богданова (2021) запропонувала методику системного аналізу народної музики, що базується на порівняльно-типологічному підході та вивченні структурно-функціональних зв'язків між текстом і наспівом.

Новизна результатів дослідження. Наразі поза межами системного наукового аналізу залишається специфіка імплементації дидактичних принципів Харківської етномузикологічної школи в проектування архітектури сучасних цифрових освітніх ресурсів. У запропонованому дослідженні системно простежено динаміку та взаємодію дидактичних стратегій у діяльності Навчальної лабораторії фольклору ХНУМ імені І. П. Котляревського протягом 1947–2025 років. Також концептуалізовано досвід упровадження в навчальний процес цифрового проєкту «Від коріння до хмари...» як інноваційного інструмента, що виступає в ролі каталізатора кристалізації професійної ідентичності здобувачів освіти, становлення дослідницької культури майбутніх етномузикологів та сприяє реалізації прогресивної методики вивчення національної фольклорної спадщини.

Мета статті – проаналізувати діяльність Навчальної лабораторії фольклору ХНУМ імені І. П. Котляревського в контексті конвергенції та модернізації дидактичних моделей етномузикологічної освіти.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження становлять: *структурно-типологічний підхід* – для систематизації, визначення концептуальних засад упорядкування архівних ресурсів у цифровому просторі (рубрикації контенту сайту, метаданих) та типологізації векторів навчання; *метод педагогічного моделювання* – для обґрунтування системи чотирьох дидактичних моделей; *історико-генетичний підхід* – для аналізу історичної динаміки діяльності лабораторії (1947–2025); *компаративний підхід* – для зіставлення традиційних та новітніх методик навчання, впровадження яких забезпечено архівною базою та допоміжною роботою лабораторії в умовах діджиталізації та медіатизації.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Онтологічні засади вивчення музичного фольклору в Харківському національному університеті мистецтв імені І. П. Котляревського демонструють глибинну за своєю суттю ретроспекцію, виразну методологічну наступність, витоки якої сягають теоретичної та педагогічної спадщини *Гната Хоткевича*. Його зусилля на ниві

фольклористики, етноорганології та виконавства забезпечили наукове підґрунтя для дослідження Харківської кобзарської школи, а започаткування ним у 1920 роках класу бандури стало важливою віхою на шляху практичного впровадження народних традицій у освітній простір тогочасного Харківського музично-драматичного інституту. Крім мистецького та літературного обдарування, Г. Хоткевич володів унікальним стратегічним баченням розвитку української музичної педагогіки. Він розглядав народну творчість не як факультативний елемент, а як наріжний камінь усієї системи фахової підготовки музиканта, де вивчення фольклору мало стати наскрізним процесом на всіх етапах вищої освіти.

Запропонована ним дидактична модель зберігає свою методологічну цінність і сьогодні. На противагу сучасній фрагментарності, де знання засвоюються переважно відокремлено, без міждисциплінарного синтезу (поза цілісним системним контекстом), концепція Г. Хоткевича втілює інтегративний підхід до навчання. Вона передбачає практичне освоєння традиції (експедиції, живе спілкування з її носіями, виконавство) у синергії з теоретичним аналізом (Белінська, 2019: 97). Теоретичний складник програми навчання вирізняється своєю фундаментальністю: він ґрунтується на глибокому аналізі різножанрового масиву фольклору – музичного, поетичного, драматичного та хореографічного. Авторська методика передбачає розгортання навчального матеріалу за вісьмома тематичними векторами («вертикалями»), що забезпечує багатогранне вивчення народної культури як цілісної системи (Супрун, 1993: 14–15). Така систематизація уможливорює перехід від описового накопичення фактів до комплексного аналізу національної спадщини. Методологічні засади, закладені Г. Хоткевичем, створюють оптимальний алгоритм етномузикологічної підготовки, що є актуальним, оскільки базується на глибинних міжпредметних зв'язках, які виявляють синкретичну єдність музичного та історичного контекстів вивчення народної творчості. Це дозволяє майбутньому фахівцю сформулювати цілісний світогляд та глибоко досягнути музичні традиції в їхньому живому побутуванні.

Започаткування системної фольклористичної діяльності в Харківській консерваторії пов'язане з ім'ям *Галини Тюменєвої* (1908–1999), за чиєю ініціативою було відкрито Кабінет музичного фольклору (1947). Його очільник *Олександр Стеблянко* (1896–1977), випускник Харківського музично-драматичного інституту (1926) по класу композиції С. Богатирьова, був чи не єдиним фахівцем, який системно фіксував музичний фольклор Східної України у першій половині ХХ століття. За понад пів століття науково-збирацької роботи дослідник задокументував понад 2000 зразків української народнопісенної творчості. Результатом його самовідданої праці стала публікація збірника «Українські народні пісні» (1965). Методика О. Стеблянка базувалася на тематичному структуруванні фольклорного матеріалу, запозиченому з філологічної класифікації жанрів. Він сповідував принцип наукової скрупульозності у фіксації фольклору, що передбачало не лише увагу до діалектної та виконавської специфіки, а й обов'язкову фіксацію соціально-демографічних даних респондента. О. Стеблянко був палким апологетом збереження народної манери співу, інтерпретуючи традиційне виконавство як унікальну самодостатню систему, засновану на спадкоємності. Він наполягав на існуванні глибокої внутрішньої організації цієї культури, у якій «...є своя школа, свої майстри, що передають із покоління в покоління своє мистецтво» (Олександр Стеблянко: збирач народних пісень, 2023). У межах викладання курсу «Народна творчість» у Харківській консерваторії О. Стеблянко імплементував результати власних польових розвідок безпосередньо в дидактичну практику. Такий підхід дозволяв не лише формувати у студентів навички наукової фіксації фольклору, а й пробуджувати в них глибоку зацікавленість дослідженням регіональної автентики. Діяльність О. Стеблянка не обмежувалася збиранням пісень: він залишив вагомі теоретичні праці, присвячені дослідженню ладової структури, хроматизму української народної пісні, специфіки виконання народних пісень-ансамблів та народних хорів.

У другій половині ХХ століття під керівництвом *Сергія Нікітіна* лабораторія фольклору зосередилася на двох ключових напрямках:

активному поповненні архіву через польові експедиції, забезпеченні *практичної і теоретичної* підготовки студентів у межах навчального процесу. Під час фольклорної практики відбувалося опанування методики польових досліджень, де студент вчився не лише записувати звук, а й ретельно документувати контекст: комунікацію з респондентами, коментарі до виконання, естетичні оцінки та автентичні назви жанрів, що побутують у середовищі самих носіїв традиції.

Водночас відбувалося формування навичок системного документування контекстуальних параметрів традиції: здійснювалася комплексна паспортизація фольклорного запису. Це передбачало системну реєстрацію таких даних, як верифікація жанрової приналежності твору на основі автентичних визначень самих виконавців / фольклористів, локалізація, функціонально-ситуативний аспект, соціокультурне середовище, генеалогія передачі – з'ясування джерел запозичення матеріалу та шляхів трансляції виконавського досвіду («від кого перейнято»), особливості манери виконання. Отже, паралельно із фольклорною практикою (1976–1992) у навчальному процесі відбувалася апробація методики багатофакторної наукової атрибуції фольклорних записів.

Специфіка функціонування архівного фонду лабораторії полягає в реалізації принципу *суб'єкт-об'єктної синергії*: оскільки основу джерельної бази становлять результати польових розвідок студентів, вони одночасно виступають і фундаторами (депонентами) колекцій, і ключовими реципієнтами інформації. Це зумовлює виникнення замкненого методологічного циклу *«практика–архів–теорія–нова практика»*. Завдяки безпосередній участі в генезисі фонду здобувачі освіти глибше інтегрують у власну практику фахові вимоги до верифікації, систематизації та наукового опису джерел. Такий підхід трансформує процес навчання з репродуктивного на дослідницький, що суттєво підвищує рівень методологічної підготовки майбутніх фахівців у контексті актуальних завдань етномузикології.

Протягом діяльності Навчальної лабораторії фольклору було здійснено близько 80 комплексних експедиційних виїздів (1976–1992), сформовано основний масив фонду лабораторії. Дослідницька увага

була зосереджена на теренах Східної України та суміжних етнічних територіях, охоплюючи Харківську, Полтавську, Донецьку, Сумську, а також Білгородську й Воронежську області. Архівні скарби лабораторії переконливо підтверджують українське коріння Слобідського краю. Саме вони лягли в основу наукових досліджень доцентки *Лариси Новикової*, а також стали живим джерелом для підготовки майбутніх фахівців. Ефективність окресленої освітньої моделі засвідчує професійна реалізація випускників вишу, зокрема В. Несчаєва, В. Ібрюмової, В. Гури, В. Рибалко (Русиної) та К. Гнідаш, які успішно продовжують фахові дослідження народної культури.

На початку ХХІ століття лабораторія перейшла до активної реорганізації фонду (керівник – доцентка *Ірина Романюк*). Завдяки впровадженню комп'ютерних технологій було розпочато системне переведення аналогових записів у цифровий формат із паралельною їх каталогізацією та транскрибуванням співробітниками лабораторії та здобувачами вищої освіти. У цьому контексті навчальний процес синхронізувався з техніко-аналітичною роботою, де технічна процедура оцифрування нерозривно поєднується з науковою атрибуцією та інтерпретацією джерела, що дозволяє реалізувати методологічний принцип *«дослідження через оцифрування»*.

Своєрідною *ревіталізацією* архівних матеріалів став виконавський досвід фольклорного гурту «*Стежка*» (2011–2018, керівник – доцентка *І. Романюк*). Колектив об'єднав здобувачів освіти Університету – музикознавців, композиторів та виконавців, які здійснювали комплексне засвоєння фольклорної стилістики: від текстологічного аналізу, розшифрування народної пісні до її автентичного відтворення у природній виконавській манері слобожанського співу. Така модель *трансмисії традиції* в академічному середовищі вибудовується за логікою, де архівні матеріали не просто зберігаються, а проходять повний цикл інтелектуального та творчого опрацювання: цифровий архів → розшифровка → творче втілення (*ревіталізація*). Дидактична суть цієї моделі полягає в послідовному проходженні всіх рівнів пізнання традиції: аналітичний рівень (розшифрування та структурний аналіз),

естетико-антропологічний рівень (занурення у фольклорну стилістику через розуміння контексту / прагматичний аналіз), виконавський рівень (опанування народної манери слобожанського співу).

Сьогодні унікальний архів лабораторії фольклору ХНУМ імені І. П. Котляревського налічує 1000 зразків народнопісенної та інструментальної традиції (близько 400 годин звучання). Основу фонду становлять первинні фіксації, зібрані студентами та викладачами під час експедицій: фольклорно-етнографічні документи (рукописи), аудіодокументи (аналогові записи, а згодом – цифрові). Вони репрезентують жанрове розмаїття музичного фольклору Слобожанщини, його автентичну виконавську стилістику. Таке цілісне навчально-дослідницьке середовище забезпечує фундаментальну теоретичну підготовку та розвиток профільних компетентностей майбутніх етномузикологів у процесі безпосередньої взаємодії з автентикою.

В умовах повномасштабної війни пріоритетним завданням лабораторії став пошук дієвих механізмів збереження архівного фонду. Розташування навчального підрозділу у прифронтовій зоні зумовило критичну загрозу фізичного знищення унікального зібрання, що ініціювало невідкладні заходи з його убезпечення та цифрового архівування у хмарних середовищах. Проєкт *«Від коріння до хмари: цифрова репрезентація архівних матеріалів Навчальної лабораторії фольклору» (2024–2025)*, що його створено завідувачкою лабораторії, доценткою Дар'єю Жалєйко, спрямований на комплексну діджиталізацію фондів через розробку цифрової колекції музичного фольклору. Цей проєкт постає водночас як інструмент убезпечення фондів структурного підрозділу та інноваційний складник розбудови цифрового дидактичного середовища ХНУМ імені І. П. Котляревського.

Науковий підхід до формування цифрових колекцій передбачає створення впорядкованого масиву документів, що відповідає запитам користувачів. У контексті галузевих зібрань це дозволяє не лише накопичувати дані, а й вибудовувати *цілісну модель* конкретної предметної галузі (зокрема – етномузикології). Цифровий проєкт, розробку якого було започатковано у 2023 році, є не тільки цифровою репрезентацією

архівних матеріалів, а онлайн-платформою, що трансформована в сучасний інтерактивний, універсально доступний *освітній і дослідницький ресурс*, структурований за жанрами музичного фольклору. Нині віртуальний простір інтегровано в навчальний процес ХНУМ імені І. П. Котляревського в межах дисциплін «Музичний фольклор» та «Етномузикологія» (зокрема при опануванні теми «Запис та розшифровка музичного фольклору» для спеціалізацій «Музикознавство», «Композиція»). Структура вебресурсу забезпечує користування фондом, що містить:

- аудіоматеріали у вільному доступі: записи зразків народнопісенної творчості з можливістю онлайн-прослуховування й завантаження;
- супровідну документацію: оцифровані й систематизовані рукописи з паспортними даними фольклорних зразків та їх окремими розшифровками (матеріали доступні для ознайомлення та завантаження у формі таблиць із експедиційною інформацією);
- науково-методичний супровід: коментарі щодо жанрової специфіки та нариси про прагматику музичного фольклору;
- візуальний контент: світлини з експедицій та аудіовізуальні матеріали;
- *інтегрований каталог метаданих*, що забезпечує можливість багатокритеріального пошуку аудіофайлів за жанром, виконавцем, датою запису, населеним пунктом, обрядовим контекстом та обставинами виконання.

Аудіовізуальний контент, створений на основі музичної адаптації шляхом монтажної компіляції, збагачує рубрики вебсайту відеоматеріалами, які занурюють реципієнта у світ музичного фольклору. Такий підхід поглиблює розуміння його жанрової специфіки, надає досвід його емоційного сприйняття, постаючи як дієвий інструмент популяризації національної культурної спадщини. Представлені на цифровій платформі аудіозаписи 1976–1989 років засвідчують традицію сольного та гуртового виконання. Вони є результатом фольклорних експедицій, проведених у Близнюківському, Дворічанському, Ізюмському, Валківському, Борівському, Богодухівському, Дергачівському,

Краснокутському та Первомайському районах, а також у Слов'янському районі Донецької області. Контент, що містить кожен розділ презентації, також оприлюднюється та поширюється в соціальній мережі *Facebook* (сторінка структурного підрозділу) та на офіційному *YouTube*-каналі лабораторії. Використання різних форм медіатизації для презентації раніше неоприлюднених архівних матеріалів лабораторії забезпечує їхню глобальну доступність. Це відкриває широкі перспективи для фахових розвідок не лише здобувачам вищої освіти, а й етномузикологічній спільноті в усьому світі.

У процесі реалізації проєкту завідувачкою лабораторії проведено комплексне опрацювання фондів: відбір аудіозразків, технічна підготовка матеріалів (транскодування, сегментація суцільного звукового поля), а також конвертація рукописної документації в електронні метатаблиці. Розробка архітектури вебсайту (прототипування, макетування, дизайн та відеопродакшн) здійснювалася у взаємозв'язку з підготовкою контенту та аналітичних матеріалів: транскрибуванням текстів пісень, систематизацією архівних даних та написанням науково-публіцистичних коментарів про прагматику музичного фольклору. Таке поєднання технічних та дослідницьких етапів дозволило сформувати цілісну мультимедійну колекцію, адаптовану для освітнього процесу.

Функції створеного цифрового середовища сприяють інтенсивному засвоєнню навчального матеріалу, забезпечуючи доступ до науково-теоретичного контенту та відкриваючи можливості для практичного опрацювання фольклорних джерел здобувачами вищої освіти в умовах дистанційного навчання, зокрема у форматі позалекційної самостійної роботи. Онлайн-ресурс уможливлює впровадження прогресивної методики фольклористичної освіти: забезпечення пріоритетності практичної діяльності, що базується на безпосередній взаємодії з автентикою (Богданова, 2021: 1) та принципі *структурної типології*. Такий практико-орієнтований підхід, наближений до живого фольклору, передбачає активне студіювання музично-етнографічного матеріалу: прослуховування здобувачами освіти аудіозаписів

автентичного виконання, роботу з першоджерелами. Оскільки під час війни здійснення фольклорних експедицій на прифронтові території є неможливим, віртуальний простір цифрового проєкту репрезентує ілюстративний матеріал (*аудіозібрання*) у *фольклорній колекції* та створює умови для його дистанційного вивчення.

Цифрове середовище дозволяє інтерактивно досліджувати жанри музичного фольклору в автентичному виконанні разом із систематизованою експедиційною документацією. Таблиці метаданих у розділі «Супровідна документація» розкривають функціональну природу музичного фольклору в його автентичному середовищі. Електронні документи містять інформацію відповідно до трьох ключових векторів: прагматика (ціль і призначення, соціальна роль виконання), суб'єктність (хто і як виконує, гендерно-вікові характеристики, кількісний склад виконавців) та контекстуальність (час, місце та умови побутування). Зазначена систематизація дозволяє комплексно оцінити рівень збереження автентичної традиції. Етнографічний та ситуативний контексти відображено в таблицях метаданих (паспортних даних кожного народнопісенного зразка) через такі параметри:

- уснословесний жанр / жанр музичного фольклору (за визначенням фольклористів);
- жанр (за визначенням виконавців);
- місце побутування / запису;
- обставини виконання;
- обрядовий контекст;
- середовище;
- від кого перейнято / з якого приводу створено (за визначенням виконавців);
- рік запису / експедиції;
- порядковий номер експедиції в архівній документації ХНУМ імені І. П. Котляревського;
- респондент/ респонденти;
- стенографія (текстова розшифровка).

Взаємодія здобувачів вищої освіти з представленими таблицями метаданих увиразнює джерелознавчий вектор дидактичного циклу. Використання оцифрованих рукописів із фонду лабораторії як наочного матеріалу сприяє опануванню здобувачами принципів роботи з польовою документацією (опис, критерії систематизації, архівування). Така робота реалізується в межах теми «Документування експедиційних матеріалів» навчальної дисципліни «Етномузикологія» (освітньо-професійна програма «Музикознавство та композиція», ступінь вищої освіти «Бакалавр»).

Відібрані авторкою проєкту аудіозразки та діджиталізовані експедиційні записи, що репрезентують масив «сирих даних» (зокрема рубрика «*Коріння: raw data*» – суцільні сеанси експедицій, не розподілені на окремі треки, а також заскановані рукописи), зберігають первинну, невідфільтровану інформацію про діалекти та контекст виконання. Це уможливорює здійснення детального аналізу діалектних та етнографічних особливостей, а також створює необхідне підґрунтя для опанування методів транскрипції, верифікації та контекстуалізації. Онлайн-платформа містить також науково-публіцистичні коментарі, присвячені зокрема функціональній природі «тексту» представлених фольклорних зразків, яка розкривається через аналіз його тематики, сюжетних ліній та семантики.

Завдяки цифровим дидактичним матеріалам стає можливим багаторівневий комплексний аналіз, що розглядає фольклорний твір у нерозривному зв'язку з його контекстуальним середовищем, зокрема умовами побутування. Отже, освітній процес забезпечує глибоку аналітичну роботу з фольклорним матеріалом, дозволяючи досліджувати твір не ізольовано, а в нерозривному зв'язку з обставинами його виконання, що сприяє формуванню високого рівня професійної компетентності, розвитку аналітичного мислення та навичок наукової дедукції у здобувачів вищої освіти. Зазначена методика навчання, що базується на системних принципах, дозволяє опанувати метод аналітичної розшифровки народнопісенних зразків. Цей процес регламентовано темами «Типи транскрипції фольклорних зразків» (зокрема

розглядаються інтуїтивна, транскрипційна та аналітична нотації) та «Техніка та практичне засвоєння документування, транскрипції та аналізу фольклорного твору» в межах дисципліни «Етномузикологія» (ОПП «Музикознавство та композиція», рівень «Бакалавр»). Авторкою робочої програми навчальної дисципліни та керівницею практичного опанування алгоритму транскрипційного аналізу є доцентка Лариса Іванівна Новикова. Аналітичне розшифрування здобувачами народнопісенних зразків, представлених у цифровому проєкті, поряд із нотацією та жанровою атрибуцією, передбачає фіксацію результатів структурного аналізу: виявлення специфіки віршування (зокрема музично-поетичної будови строфи), визначення структурного типу вірша та ритмічної моделі, характеристику мелодики, амбітуса, ладо-інтонаційної будови та типу багатоголосся. Важливим складником дослідження є також робота з паспортними даними пісень (із електронних таблиць метаданих), які слугують маркерами автентичності та складають джерельну базу для прагматичного аналізу музичного фольклору. Удосконалення методики викладання завдяки посиленню наочності, впровадженню інструментів оперативного пошуку та створенню цифрової колекції забезпечує цілісність дослідження архівних матеріалів на засадах взаємодоповнення структурного та функціонального аспектів аналізу, які виявляють свою нерозривну єдність.

Комплексний аналіз фольклорного твору, а також здійснення аналітичної розшифровки народнопісенних зразків формують у здобувачів вищої освіти здатність вільно орієнтуватися в жанровій системі та виконавських традиціях народної музики, розуміючи їхню стилістичну специфіку. Варто додати, що виконані здобувачами розшифровки (у письмовій формі) оприлюднюються на онлайн-платформі як наочні приклади аналітичної роботи, доповнюючи цифровий проєкт. Дидактичні матеріали ресурсу забезпечують підґрунтя для аналізу результатів розшифровки (*post-transcription analysis*) через комплексне залучення інформаційних джерел та етнографічних даних. Такий підхід сприяє розвитку критичного мислення здобувачів освіти та вдосконалює їхні навички транскрибування пісенного фольклору.

Також ключову роль у процесі навчання відіграють мотиваційні чинники, оскільки вони визначають рівень активності, наполегливості та, відповідно, успішності здобувачів вищої освіти. Отже, проектування цифрового освітнього простору має бути стратегічно орієнтоване не лише на засвоєння знань, а й на цілеспрямовану підтримку і розвиток сталої навчальної мотивації. У межах дидактичної моделі лабораторії саме цифровий формат забезпечує візуалізацію та доступ до навчального матеріалу. Це підвищує рівень залученості студентів, перетворюючи вивчення етномузикології на процес взаємодії з відкритим прогресивним цифровим ресурсом, що відповідає викликам ХХІ століття. Для формування стійкої мотиваційної сфери та стимулювання наполегливості студентів широко застосовується модель ARCS Дж. Келлера (Keller, 1987), що базується на чотирьох фундаментальних компонентах: приверненні уваги (*Attention*), встановленні актуальності (*Relevance*), зміцненні впевненості (*Confidence*) та забезпеченні задоволеності результатом навчання (*Satisfaction*).

– Привернення уваги (*Attention*) у цифровому форматі проєкту реалізується через інтенсивне впровадження інтерактивних компонентів. Використання мультимедійного контенту та насиченої візуалізації (відео, анімація, таблиці, схеми) трансформує пасивне сприйняття інформації у динамічну освітню діяльність, активізуючи пізнавальний інтерес аудиторії.

– Актуальність (*Relevance*) забезпечується методом проєктів, що інтегрує теоретичні знання у контекст реальної професійної діяльності. *Проектно-орієнтоване навчання* стає дієвим інструментом практичної підготовки: здійснюючи транскрибування аудіозаписів для онлайн-платформи, здобувачі освіти долучаються до збереження культурної спадщини Слобожанщини, беручи безпосередню участь у розбудові віртуального навчального середовища.

– Впевненість (*Confidence*) формується через усвідомлення об'єктивної значущості результатів інтелектуальної праці. У межах проєкту створення розшифровок народнопісенних зразків трансформується з вузькоспеціалізованого завдання у процес формування

відкритого цифрового контенту. Інтеграція результатів діяльності у віртуальний науковий простір легітимізує академічні досягнення студента. Публічність фінального продукту виступає в якості зовнішнього верифікатора компетентності, долаючи ізольованість навчання від реальної практики та забезпечуючи перехід до усвідомленої фахової самореалізації.

– Задоволення (*Satisfaction*) досягається завдяки усвідомленню соціальної та наукової цінності роботи. Публікація студентських розшифровок у віртуальному просторі стає актом професійного визнання, що забезпечує кілька рівнів мотиваційного підкріплення: внутрішню винагороду (почуття гордості за причетність до порятунку зразків традиції); прагматичне розуміння релевантності набутих цифрових навичок вимогам ринку праці; соціальне схвалення через демонстрацію результатів праці академічній спільноті.

Послідовна імплементація компонентів ARCS трансформує епізодичну активність у сталу спрямованість на саморозвиток. Цифровізація в поєднанні з проєктно-орієнтованим навчанням (на прикладі проєкту «Від коріння до хмари: цифрова репрезентація архівних матеріалів Навчальної лабораторії фольклору») докорінно змінює архітектуру освітньої взаємодії, виступає як потужний чинник *інтенсифікації навчального процесу*. Теоретичні знання конвертуються в прикладні навички, вирішуючи стратегічні завдання:

- професіоналізації (підготовки до роботи в умовах цифрової економіки);
- мотиваційної стабільності (через керований цикл ARCS);
- аксіологічної пріоритетності (перетворення здобувача освіти на *охоронця культурної спадщини*).

Синергія цифрових технологій та проєктного методу уможливорює перехід від репродуктивної моделі навчання до продуктивної. Це не лише підтримує високу внутрішню мотивацію, а й забезпечує підготовку фахівців, здатних до автономної та відповідальної діяльності в інноваційному цифровому середовищі.

Висновки.

Історична динаміка діяльності лабораторії фольклору ХНУМ охоплює шлях від накопичення аналогових експедиційних матеріалів (аудіофіксацій та супровідної документації), що становлять фундамент дидактичного середовища, через етап внутрішньої цифровізації фондів до їх комплексної діджиталізації та репрезентації у віртуальному просторі. Створена онлайн-платформа, втілена у проєкті *«Від коріння до хмари: цифрова репрезентація архівних матеріалів Навчальної лабораторії фольклору ХНУМ імені І. П. Котляревського»* (2024–2025), сьогодні постає як інноваційне інформаційно-освітнє середовище, що забезпечує безперервність підготовки здобувачів вищої освіти. Саме ця історико-технологічна трансформація уможливила кристалізацію системи чотирьох комплементарних **дидактичних моделей**, які функціонують у синергійній єдності.

1. *Інформаційно-рецептивна модель* становить фундамент освіти, забезпечує накопичення слухового досвіду та засвоєння джерельної бази.

2. *Праксеологічна модель* реалізує діяльнісний компонент змісту освіти через експедиційну практику (1974–2000), опанування традиційної манери співу (2011–2018), безпосередню роботу здобувачів вищої освіти з фіксації традиції на аналогових носіях (1976–1993), транскрибування, архівацію, каталогізацію, цифровізацію фондових матеріалів лабораторії.

3. *Проблемно-евристична модель* відповідає за дослідницький рівень, формуючи навички наукової атрибуції, комплексного (системного) аналізу зразків музичного фольклору, зокрема – аналізу їхніх метаданих, когнітивного аналізу фольклорного тексту (формування аналітичної компетентності).

4. *Персоніфікована модель* постає як інноваційна надбудова сучасного етапу. В її структуру інтегровано ресурси попередніх моделей, що дозволяє здобувачу освіти через проєктну діяльність сформувати власну професійну ідентичність та особистісне ставлення до місії

збереження національної культурної спадщини, що, безумовно, свідчить про аксіологічний вимір цієї дидактичної моделі.

Змістова реалізація моделей здійснюється через три наскрізні вектори навчання здобувачів освіти:

- джерелознавчий (робота з архівами, аналіз записів фольклорних зразків);
- музично-аналітичний (комплексний аналіз, транскрибування зразків із фоноархіву та інтерпретація їхніх текстів);
- практико-діяльнісний / проектно-орієнтований (участь у створенні публічного цифрового продукту, зокрема транскрибування матеріалів фоноархіву для їх діджитальної архівації).

Останній вектор є ключовим для персоналізації освітньої траєкторії та імплементації моделі ARCS, де висока внутрішня мотивація підтримується відчуттями значущості (*Relevance*) та задоволення (*Satisfaction*) результатом. Унікальність цього підходу полягає сьогодні у створенні суспільно корисного цифрового продукту, що інтегрує здобувача у світовий інформаційний простір та надає навчальний діяльності реального наукового сенсу та концептуальності.

Механізм взаємодії зазначених дидактичних моделей заснований на ефекті суперадитивності: кожна наступна ланка діє як система вищого порядку, що асимілює компоненти попередньої, трансформуючи їх під власні цілі. Їх поєднання на сучасному етапі створює нову якість фахової підготовки, яка перевищує просту суму окремих компетентностей. Це стає запорукою тяглості та безперервності педагогічних та фольклористичних традицій, перетворюючи архів лабораторії зі статичного сховища на динамічне, універсально доступне навчальне середовище.

Модернізація дидактичних моделей освітнього процесу, реалізацію якої забезпечує Навчальна лабораторія фольклору, засвідчує якість фахової підготовки здобувачів вищої освіти та її стійкість до викликів воєнного часу, а також підтверджує здатність Харківської фольклористичної школи до інноваційного розвитку в цифрову епоху. Таким чином, трансформація освітніх стратегій в умовах воєнного стану

виходить далеко за межі суто педагогічного завдання, постаючи як гарант того, що духовний код нації, закарбований у фольклорі, буде збережено й передано нащадкам попри будь-які екзистенційні загрози.

Перспективи дослідження пов'язані з масштабуванням функціонування цифрової платформи «Від коріння до хмари...» та впровадженням інструментів *Digital Humanities*, зокрема інтерактивного картографування, в освітній процес. Особливої уваги потребує універсальна персоніфікована дидактична модель та розробка на її основі методичних рекомендацій для закладів вищої мистецької освіти. У сукупності з пропонованим дослідженням ці наукові пошуки розкриватимуть специфіку моделювання дидактичного середовища, спрямованого на вивчення *вітальності української культури* та пізнання живої традиції в контексті *онтологічної самореалізації особистості* в історичному часі.

ЛІТЕРАТУРА

- Белінська, Т. (2017). *Історія становлення та розвитку змісту музично-фольклористичних дисциплін у системі вищої музичної освіти України (20-ті рр. XX – поч. XXI ст.)*. Вінниця: Розвиток.
- Богданова, О. (2021). *Фольклористичний аналіз в курсі музичного фольклору: Методичні рекомендації*. Київ: Державний науково-методичний центр мистецької освіти. <http://arts-library.com.ua/xmlui/handle/123456789/971>
- Довгалюк, І. & Добрянська, Л. (2021). Етномузикологія України на зламі XX–XXI століть (1991–2021): осередки, педагогіка, документування. *Проблеми етномузикології*, 16, 5–23. <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2021.16.249638>
- Квітка, К. (1925). Вступні uwagi до музично-етнографічних студій. *Записки Етнографічного товариства*, 1, 8–9.
- Луканюк, Б. (2008). Концепція викладання етномузичних дисциплін у системі «школа–училище–виш». У І. Довгалюк & Ю. Рибак (Упоряд.), *Етномузика: збірка статей та матеріалів, присвячена 100-й річниці експедиції до фонографування дум* (сс. 106–158). Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка.

- Новикова, Л. & Жалейко, Д. (2024). Харківська фольклористична школа і її роль у формуванні та інституалізації вітчизняного етномузикознавства. *Музикознавча думка Дніпропетровщини*, 26, 213–225. <https://doi.org/10.33287/222415>
- Олександр Стеблянко: збирач народних пісень (2023, 26 трав.). Лебединський міський краєзнавчий музей. [Події]. <https://localmuseum.lebedyn.city/oleksandr-steblianko-zbyrach-narodnykhpisen/>
- Романюк, І. (2017). Аспекти діяльності навчальної лабораторії фольклору Харківського національного університету мистецтв імені Івана Котляревського. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*, 66, 195–204.
- Сінельнікова, В. & Сінельніков, І. (2019). Етномузикологічна освіта в Україні: питання теорії і практики. *Інноваційна педагогіка*, 13(1), 162–167. <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-13-1-33>
- Сторожук, А. (1998). *Климент Квітка (людина – педагог – вчений)*. Київ: Фенікс.
- Сторожук, А. (2024). Особистість Климента Квітки в контексті викликів ХХ століття. *Нові технології навчання*, (98), 218–227. <https://doi.org/10.52256/2710-3560.98.2024.98.27>
- Супрун, Н. (1993). Гнат Хоткевич про вивчення фольклору в музичних вузах. У А. Іваницький & Р. Гусак (Уклад.), *Матеріали II Всеукраїнського науково-практичного семінару викладачів музичного фольклору* (с. 12–30). КДІК.
- Keller, J. M. (1987). Development and use of the ARCS model of motivational design. *Journal of instructional development*, 10(3), 2–10. <https://doi.org/10.1007/BF02905780>

REFERENCES

- Belinska, T. (2017). History of the formation and development of the content of musical and folklore disciplines in the system of higher musical education of Ukraine (1920s–early 21st century). Vinnytsia: Rozvytok [in Ukrainian].
- Bohdanova, O. (2021). *Folkloristic analysis in the course of musical folklore: Methodological recommendations*. Kyiv: State Scientific and Methodological Center for Art Education. <http://arts-library.com.ua/xmlui/handle/123456789/971> [in Ukrainian].
- Dovhaliuk, I., & Dobrianska, L. (2021). Ethnomusicology of Ukraine at the turn of the 20–21st centuries (1991–2021): centers, pedagogy, documenting. *Problems of music ethnology*, 16, 5–23. <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2021.16.249638> [in Ukrainian].

- Keller, J. M. (1987). Development and use of the ARCS model of motivational design. *Journal of instructional development*, 10(3), 2–10. <https://doi.org/10.1007/BF02905780> [in English].
- Kvitka, K. (1925). Introductory notes to musical ethnographic studies. *Notes of the Ethnographic Society*, 1, 8–9 [in Ukrainian].
- Lukaniuk, B. (2008). The concept of teaching ethnomusical disciplines in the “school–college–university” system. In I. Dovhaliuk & Yu. Rybak (Eds.), *Ethno-music: collection of articles and materials dedicated to the 100th anniversary of the expedition for phonographing examples of ‘duma’ genre* (pp. 106–158). Lviv M. V. Lysenko National Musical Academy [in Ukrainian].
- Novytkova, L. & Zhalieiko, D. (2024). Kharkiv folklore school and its role in the formation and institutionalization of national ethnomusicology. *Musicological thought of Dnipropetrovsk region*, 26, 213–225. <https://doi.org/10.33287/222415> [in Ukrainian].
- Oleksandr Steblianko: collector of folk songs (2023, May 26). Lebedyn City Local History Museum. [Events]. <https://localmuseum.lebedyn.city/oleksandr-steblianko-zbyrach-narodnykh-pisen/> [in Ukrainian].
- Romaniuk, I. (2017). Aspects of activity of the educational folklore laboratory of the Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts. *Bulletin of the Lviv University. Series Philology*, 66, 195–204 [in Ukrainian].
- Sinelnikova, V. & Sinelnikov, I. (2019). Ethnic music education in Ukraine: questions of theory and practice. *Innovative Pedagogy*, 13(1), 162–167. <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-13-1-33> [in Ukrainian].
- Storozhuk, A. (1998). *Klyment Kvitka (man – teacher – scientist)*. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
- Storozhuk, A. (2024). Personality of Klyment Kvytko in the context of challenges of the 20th century. *New Learning Technologies*, (98), 218–227. <https://doi.org/10.52256/2710-3560.98.2024.98.27> [in Ukrainian].
- Suprun, N. (1993). Hnat Khotkevych on the study of folklore in music universities. In A. Ivanytskyi & R. Husak (Eds.), *Proceedings of the II All-Ukrainian scientific-practical seminar of music folklore teachers* (pp. 12–30). Kyiv State Institute of Culture [in Ukrainian].

Daria Zhalieiko

Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts,
PhD in Art Studies, Associate Professor,
Department of Interpretation and Music Analysis,
Head of the Folklore Educational Laboratory,
e-mail: lorindarina@gmail.com
ORCID iD: 0000-0003-3362-2044

**Activity of the Educational Folklore Laboratory
of the Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts
in the context of synergy and modernization of didactic models
in ethnomusicological education**

Statement of the problem. *Digital transformation in art education necessitates a shift toward interactive learning. Within the ethnomusicological field, wartime digitalization is a strategic imperative for heritage preservation and didactic modernization. The Educational Folklore Laboratory at the Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts integrates a digital educational environment into its structure to ensure the continuity of the Kharkiv ethnomusicological school and maintain academic vitality despite existential threats in a pre-frontal zone.*

Recent research and publications on the topic highlight the continuity of traditions established by K. Kvitka and H. Khotkevych. They outline contemporary perspectives, including historical analysis (Belinska, 2017), systemic teaching concepts (Lukaniuk, 2008), and the discourse on national identity (Sinelnikova & Sinelnikov, 2019).

Objectives, methods, and novelty of the research. *The purpose of the study is to analyse the Educational Folklore Laboratory's activities within the convergence and modernization of didactic models in ethnomusicological education. Its novelty lies in the fact that the study traces didactic strategies (1947–2025) and conceptualizes the “From Roots to Cloud...” digital project as a tool for national and professional identity formation. It substantiates that the digital didactic environment ensures project-oriented learning, transforming archival materials into an active resource fostering research culture. This approach enables a transition from reproductive to productive learning within the digital space. The research employs historical-genetic and structural-typological approaches for resource classification, method of modelling*

for creating four didactic models, and comparative analysis of traditional versus digital methods.

Research results. The study identifies four crystallized models: 1) info-receptive; 2) praxeological; 3) problem-heuristic; 4) personalized. These are implemented through the Educational Folklore Laboratory's multifunctional digital space. The "From Roots to Cloud..." project stimulates critical thinking and professional self-awareness by transforming learners into active "guardians" of national heritage. The application of the ARCS motivation model ensures student engagement and research responsibility.

Conclusion. The modernization of didactic models through a digital educational environment ensures the sustainability of ethnomusicological education during wartime. Model interaction, based on the effect of super-additivity, creates a new quality of professional training. This synergy guarantees that the national spiritual code, embedded in folklore, is preserved and transmitted to future generations.

Keywords: ethnomusicological education; project-based learning; didactic models; archive digitalization; "From Roots to Cloudé: Digital Representation of Archival Materials of the Educational Folklore Laboratory of the Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts" project; didactic environment; educational transformation; vitality of the folklore heritage of Slobozhanshchyna.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2026,
рекомендована до друку 1.06.2026, оприлюднена 29.06.2026.